

УДК 336.71

РОЗВИТОК АСОРТИМЕНТУ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

Землячов С.В.

Проаналізовані особливості та практика відкриття різних видів рахунків банками. Пропонується поширити відкриття банками ощадних рахунків ринку капіталів, рахунків, ощадних рахунків для клієнтів, рахунків для придбання дорогоцінних металів. Внесені пропозиції щодо вдосконалення умов функціонування окремих депозитних рахунків.

Ключові слова: банк, депозит, асортимент, процент, кредит.

Сучасний етап розвитку банківської системи України характеризується жорсткою конкуренцією, яка супроводжується входженням на вітчизняний ринок великих іноземних банків, невизначеністю інфляційних очікувань та трендів економічного розвитку, недостатнім рівнем довіри домашніх господарств до банківської системи. Ця ситуація робить досить складним залучення довгострокових банківських ресурсів з боку фізичних осіб, що зменшує інвестиційні можливості комерційних банків стосовно довгострокових вкладень в економіку.

В умовах конкурентної боротьби банки застосовують як цінові, так і нецінові методи, серед яких перевага повинні віддаватися останнім. Вони включають підвищення якості банківських продуктів, поліпшення рівня обслуговування клієнтів, розвиток асортименту банківських продуктів. Зміни потреб клієнтів та їх економічного стану вимагають постійного оновлення переліку банківських продуктів, у тому числі асортименту банківських вкладів, що робить їх дослідження актуальним.

Дослідженнями питань розвитку асортименту банківських вкладів займалися і займаються багато вітчизняних вчених, зокрема М.Д. Алексеєнко [1], А.М. Мороз [2], О.В.Васюренко [3], А.П. Вожжов [4], О.В. Дзюблюк [5], О.Д. Заруба [6] тощо. Однак сучасні тенденції розвитку банківських послуг потребують додаткових досліджень.

Метою дослідження є виявлення особливостей окремих банківських вкладів та сфери їх застосування, можливих напрямів розвитку асортименту банківських вкладів.

Для залучення коштів юридичних та фізичних осіб банки пропонують різноманітні види вкладів. Великі банки, що традиційно орієнтуються на обслуговування населення («ПриватБанк», «Ощадбанк», «Укрсоцбанк», «Промінвестбанк») відкривають більшість з розповсюджених в Україні видів депозитів: «Строковий», «Поточний», «Накопичувальний», «Пенсійний», «Авансовий», «Святковий», «Дитячий» та інші.

Цікавим різновидом вкладів є вклади, термін закінчення котрих прив'язується до визначеної події (свято, вихід людини на пенсію, весілля, дата створення банку і т.п.).

Так, багатьма банками відкриваються «Новорічні» або «Різдвяні» вклади, які характеризуються підвищеною відсотковою ставкою. Крім цього, по таких вкладах можливе проведення різних розіграшів (шампанського, міжнародних дорожніх чеків, видача міжнародних пластикових карток за зниженими тарифами і т.п.). Дані вклади є важливим іміджевим інструментом, який демонструє врахування банком інтересів кожного клієнта та прагнення зробити зручними умови депозиту для даного вкладника. Однак разовий, нерегулярний характер відкриття подібних вкладів обумовлює їх невелику питому вагу в загальному обсязі залучених ресурсів.

В даний час динамічно розвивається такий вид банківських вкладів, як цільові, мета використання котрих заздалегідь відома (придбання нерухомості, автотранспорту і т.п.). При відкритті таких депозитів окремими банками практикується одночасне кредитування вкладників—фізичних осіб. Так, вони можуть одержати кредит, відсоток за яким обговорюється індивідуально з клієнтом та залежить від суми вкладу, її співвідношення з розміром кредиту та ряду інших чинників. Якщо розмір кредиту перевищує суму вкладу клієнта, банк вимагає гарантії у формі застави або (та) договору страхування. Кредитування фізичних осіб, які мають депозити в банку—кредиторі, істотно підвищує привабливість збереження грошей у цьому банку та сприяє залученню додаткових клієнтів. Ми вважаємо, що при тривалій практиці такого кредитування та своєчасному поверненні клієнтом

позичених сум, банк може надавати таким клієнтам овердрафтові послуги без надання заставних цінностей.

Банками досить активно практикувалось використання цього виду вкладів для фінансування будівництва житла. При накопиченні первісного внеску надається житловий кредит, умови якого найчастіше залежать від умов накопичувального житлового вкладу. Аналогічними є умови цільових вкладів, які банки відкривають для осіб, що бажають придбати в кредит автомобіль.

Вклад «Рантєс» з досить гнучкими умовами управління відсотком пропонує «Кредобанк (Україна)». Внесок здійснюється в гривнях, доларах США або євро на термін від 1 до 20 років із правом пролонгації. Виплата відсотків відбувається щомісяця, наприкінці депозитного року та наприкінці терміну дії депозиту. Розмір відсоткової ставки залишається незмінним протягом усього депозитного року. А варіанти виплати відсотків клієнт обирає сам: на картковий рахунок, приєднанням до суми вкладу або готівкою через касу банку. У випадку дострокового розірвання договору, раніше отримані відсотки залишаються в клієнта. Щорічна надбавка до основної відсоткової ставки складає: в перший рік – 40%, на другий – 45%, на третій і далі – 50%. Таким чином, для клієнта даний вид вкладу дуже привабливий з погляду зростання прибутковості при подовженні партнерських відносин з банком.

Незначну питому вагу в депозитах комерційних банків займають вклади типу «Молодіжний» або «Дитячий», хоча їх роль у формуванні потенційної клієнтської бази шляхом «виховання» своїх клієнтів з дитинства дуже велика.

За умовами подібних депозитів, щомісяця на особистий рахунок дитини нараховуються відсотки, які разом з основною сумою вкладу будуть для нього «кишеньковими грошима». Крім цього, можливо доручити дитині сплачувати як зі свого рахунку, так і готівкою обов'язкові комунальні та інші платежі родини.

Цікавий досвід канадських кредитних спілок, які відкривають для своїх членів віком від 4 до 14 років рахунки-скарбнички для невеличких сум грошей. У момент внесення коштів діти одержують подарунки, картки членів союзу, винагороди та ін. [7, с.50]. На нашу думку, доцільно пропонувати таким клієнтам накопичувальні вклади, за умовами яких, вносячи деяку первісну суму, дитина зможе багаторазово поповнювати свій депозит. Крім того, відсотки також будуть додаватися до суми вкладу. Таким чином, дитина має можливість накопичувати гроші до закінчення навчального року або до іншої події в її житті. Серед власників таких вкладів можливо проводити лотереї з різноманітними призами (грошовими преміями, подарунками та ін.).

Перспективним різновидом поточних депозитів є студентські рахунки. Вони відкриваються банками студентам вищих навчальних закладів і є своєрідною комбінацією двох рахунків – поточного та ощадного, на які студентам перераховується призначена державою стипендія та інші надходження. Ведення таких рахунків вигідно як для банків, що одержують можливість співпрацювати з навчальними закладами по зарплатних проектах, так і для кас вищих навчальних закладів, які звільняються від проведення трудомістких операцій по виплаті стипендій студентам. Так, за умовами «ПриватБанку», студентський вклад оформлюється терміном на 1 рік і не передбачає автоматичної пролонгації договору. Після закінчення навчального року, за бажанням вкладника і при наявності студентського квитка, договір переоформлюється на новий термін. Зі студентського вкладу можуть бути здійснені безготівкові платежі, зокрема в навчальний заклад, у якому навчається вкладник, як оплата за навчання, проживання в гуртожитку, або може видаватися готівка.

На нашу думку, при обслуговуванні даного вкладу банк може надавати клієнтам додаткові послуги, пов'язані з можливістю одержання кредиту, використанням спеціальної студентської пластикової карти, яка надає можливість одержувати значні знижки в торгівельній мережі та сфері відпочинку і розваг.

Перспективним є відкриття клієнтам спеціальних пенсійних рахунків. За даними вкладами передбачається сплата підвищених відсотків; відкриття рахунку безкоштовне. Договори про відкриття цих рахунків банк може укладати як з приватними особами, так і з організаціями. Власник рахунку має право знімати кошти готівкою цілком або частково, перераховувати їх на інший строковий депозит або поточний рахунок, у т.ч. поточний рахунок юридичної особи (наприклад, підприєм-

ствам комунального обслуговування).

Для пенсіонерів можуть бути передбачені різного роду лотереї, за умов яких вкладник одержує подарунок, або йому підвищується відсоткова ставка за депозитом. Так, «Правекс-Банк» до свого десятиріччя проводив акцію, за умов якої кожний десятий пенсіонер, який відкрив поточний пенсійний рахунок, одержував в подарунок злиток банківського золота 999,9 проби вагою 1 грам, а кожний сотий – злиток вагою 5 грамів.

Останнім часом більшість комерційних банків активно опановують розрахунки за допомогою пластикових карток – напрямок діяльності на ринку вкладів, який розвивається досить динамічно. Ця прогресивна форма обслуговування – один із засобів залучення широкого кола клієнтури, що надає можливість акумуляції постійних залишків на карткових рахунках. Спектр операцій по пластикових картках постійно розширюється.

Значного розвитку вимагають сьогодні операції комерційних банків з відкриття громадянам видів ощадних рахунків, що традиційно використовуються в роботі західних банків, але досі практично не відомі в Україні:

1. Ощадні рахунки ринку капіталів. Вони передбачають тривалий термін збереження коштів клієнта, а також можливість для нього в будь-який час знімати свої кошти з рахунку (за аналогією з депозитами до запитання). Свою назву ощадні рахунки ринку капіталів (capital market saving accounts) одержали завдяки тому, що рівень відсоткової ставки по них встановлюється, виходячи з усередненого відсотку за державними облігаціями (як правило, це облігації на термін від трьох до десяти років). В міру розвитку грошового ринку в Україні ці рахунки будуть привабливими для клієнтів, які прагнуть одержувати дохід, що дорівнює доходу по державних цінних паперах. Досвід роботи західних комерційних банків свідчить про те, що підвищення довіри клієнтів до банку сприяє активному розміщенню ними тимчасово вільних коштів на цих рахунках.
2. ATS-рахунки (automatic transfer service accounts). Вони відкриваються тільки тим фізичним особам, що мають поточний рахунок у даному банку. На «автоматичні» ощадні рахунки банк регулярно (3–5 разів на місяць за заздалегідь встановленими датами) за вказівкою клієнта здійснює перерахування сум з його поточного рахунку у випадку перевищення залишку на ньому раніше встановленої межі. По ATS-рахунках нараховується набагато більший відсоток, ніж за поточними рахунками.
3. Ощадні рахунки для VIP-клієнтів (fortune saving accounts). У банківській практиці західних країн відкриваються клієнтам, які займаються інвестуванням своїх коштів в нерухомість та цінні папери. Режим їх використання обумовлює порівняно високий первісний внесок для відкриття рахунку та невеличку комісію при знятті значних сум. При придбанні клієнтом цінних паперів або нерухомого майна банк не стягує комісії. В Україні такі рахунки можуть використовуватися банками для інвестування коштів клієнтів у зазначені об'єкти, що при сприятливій ринковій кон'юнктурі може принести істотний дохід як клієнту, так і самому банку.
4. Рахунки для придбання дорогоцінних металів (precious metals accounts), які пропонуються банками багатьох економічно розвинутих країн клієнтам, що зацікавлені у купівлі–продажу різних дорогоцінних металів (золота, срібла, платини, палладія та ін.), а також виробів з них. Клієнти, які відкрили такі рахунки, одержують можливість щоденного придбання та продажу злитків, пластин, монет і т.п. При кожній такій операції банк стягує відносно високу комісію (до 6%) від суми придбаних або проданих металів. Відсотки по цих рахунках не нараховуються, і передбачається, що клієнт буде одержувати доходи від спекулятивних угод на ринку дорогоцінних металів, причому в деяких країнах (наприклад, у Нідерландах) дані кошти не обкладаються податком. В міру розвитку вітчизняного ринку дорогоцінних металів відкриття даних рахунків українськими комерційними банками дуже перспективне.

Інтерес представляє використання рахунків зі змішаним режимом функціонування типу «нау» (negotiable order of withdrawal). Дані рахунки являють собою ощадні депозити, що забезпечують власнику одержання доходу, а банку дотримання вимог до ліквідності, тому що він має право вимагати попереднього повідомлення про зняття клієнтом коштів. Рахунки привабливі тим, що передбача-

ють можливість розрахунку траттами при оплаті товарів, робіт та послуг. Розмір відсоткової ставки залежить від періодичності зняття відсотків, яке відбувається за вимогою клієнта.

У США ця форма рахунків законодавчо дозволена до використання у 1981 р. та відноситься до категорії рахунків до запитання. Їх особливістю є сплата відсотків у розмірі ринкової ставки (з 1986 р.) і відсутність вимоги збереження на рахунках мінімального залишку. З метою розширення спектру послуг з 1983 р. у США впроваджуються так звані «супер-нау-рахунки», по яких не передбачалася максимальна межа відсотку і був потрібен мінімальний залишок на рахунок в розмірі 2,5 тис. дол. США, який був потім знижений до 1 тис. дол. США, а незабаром скасований. Право виписування тратт за цими рахунками було обмежено шістьма разами на місяць.

З метою вдосконалення форм обслуговування населення доцільно впровадити грошові виграшні вклади, що відкривалися Ощадкасами в радянський період. По цих депозитах вкладник одержував не тільки дохід у вигляді відсотків, але, можливо, і грошовий виграш, розмір якого визначався за результатами розиграшу щорічної внутрішньобанківської лотереї, або який-небудь інший приз. В даний час багато банків практикують проведення розиграшів серед своїх клієнтів, однак подібні акції мають нерегулярний характер, у той час як їх проведення доцільно закріпити в умовах договору грошового виграшного вкладу.

ВИСНОВКИ

У дослідженні проаналізовані особливості та практика відкриття різних видів рахунків банками. Пропонується поширити відкриття банками ощадних рахунків ринку капіталів, АТS-рахунків, ощадних рахунків для VIP-клієнтів, рахунків для придбання дорогоцінних металів. Внесені пропозиції щодо вдосконалення умов функціонування окремих депозитних рахунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики : моногр. / М.Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Банківські операції: підручник / за ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.
3. Васюренко О.В. Банківські операції : навч. посібник / О.В.Васюренко. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 243 с.
4. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків / А.П.Вожжов // Фінанси України. – 2003. – №1. – С. 116–129.
5. Дзюблюк О.В. Оптимізація управління активами і пасивами комерційного банку / О.В.Дзюблюк // Фінанси України. – 2002. – №5. – С. 129–137.
6. Заруба О.Д. Банківський менеджмент та аудит / О.Д.Заруба. – К.: Видавництво “Лібра”, 1996. – 224 с.
7. Щибиволок З. Ощадні послуги провідних банків Канади / З.Щибиволок // Вісник НБУ. – 1998. – №2 – С. 46–50.